

Yayın Değerlendirme

Cumhuriyet Dönemi Türk Halıcılığı Kitabı¹

Evre ÇORUH²

Türk sanatları içerisinde önemli bir yere sahip olan halı, kilim ve işleme sanatlarımız Türklerin semboller dünyasını, estetik duyarlılığını, gelenek ve göreneklerini kısacası kültürünü yansıtmaktadır. Bu sebeple, geleneksel halı, kilim ve işleme sanatı örneklerimiz bir yandan ülkemizin tanıtımı ve ekonomisindeki yerini muhafaza ederken, diğer yandan da geçmiş nesillerin duygu, düşünce ve tecrübelerinin bize ulaşmasında köprü görevi görmektedir. Bu bahisle, Türk halıcılığı kültür mirası olarak en önemli konulardan birisidir.

Günümüzde bilinen en eski örnekleri Orta Asya'da Türklerin yaşadığı bölgelerde ortaya çıkan düğümlü halı, Türklerin bulup geliştirdiği ve tüm dünyaya armağan ettiği halı sanatı, Türk sanatları içinde maddi kültür değerlerinin aynası denilebilecek en önemli halk sanatlarımızdandır. Arkeolojik buluntular ve çeşitli alan araştırmaları da göz önüne alındığında bir süs eşyası olmanın ötesinde yansıttığı motif ve tekniklerle kültürel derinliği, zenginliği kanıtlamak açısından da önemlidir.

Türk halısının kadim geçmişine en çarpıcı örnek Pazırık halısıdır. 1949 yılında Sergei I. Rudenko'nun başını çektiği bir grup Rus arkeolog tarafından Altay dağları tepelerinde bir Hun kurganı açılmış, daha sonra dünyanın en ünlü dokuma halısı unvanını alacak Pazırık halısı bulunmuştur. MÖ. V. yüzyıla tarihlenen bu halı literatüre dünyanın bilinen en eski halısı olarak geçmiştir. Halı, Türk düğümü ya da Gördes düğümü olarak geçen bir teknikle m² başına 360.000 ilmek olacak şekilde ince bir işçilikle dokunmuştur. Üzerindeki süsleme, boyama ve düğüm teknikleri incelendiğindeyse oldukça zengin ve gelişmiş bir kültürü yansıttığı görülmüştür. Bugün St. Petersburg Hermitage Müzesinde sergilenmektedir. Türklerin estetik duyarlılığı ve sanatta ne denli

¹ Ed. Soysaldı, Aysen (2020). *Cumhuriyet Dönemi Türk Halıcılığı Kitabı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: 539, Kaynak Eserler: 41.

² Yüksek Kurum Uzmanı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, ORCID: 0000-0003-4486-3310

ileri gittiklerinin tartışmasız ispatıdır. Bu denli kesin kanıtlara rağmen Türk halı sanatının özellikle son yüzyılda politik ve maksatlı olarak yok sayılması, binlerce yıllık halı geleneğimizin farklı milletlere mâl edilmeye çalışılması Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığını bu alana katkı sağlamaya teşvik etmiştir.

Türk Halısı sadece ortaya koyduğu sanatsal değeriyle değil aynı zamanda ticari ve ekonomik değeriyle de önemli bir kültürel mirastır. Fakat Türk halıcılığının tarihi yeterince bilinmemektedir. Esasen eski Türk halıcılığına dair bol miktarda malzeme mevcuttur. Ne var ki Türk halıcılığının geçmişine dair hâlâ yeterli araştırma bulunmamaktadır.

Türk halıları tarih boyunca döşeme ihtiyacı ve çeyiz malzemesi olarak dokunmuştur. Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde halı saray ve camilerin taban yaygıları, değerli hediyelik eşya, zenginlik ve ihtişam göstergesi olarak devlet tarafından tasarlanmış ve dokutulmuştur. Aynı zamanda Türk halıları ticari meta olarak Batılı ülkeler tarafından çok rağbet görmüş, soyluların ünlü resamlara yaptırdığı portreleri süslemiştir.

Bu değerli kültür ve ekonomik varlığımızı müzelerimizde hayranlıkla izlemenin yeterli olmadığı bilinmektedir. Tüm dünyada bilinen Türk halıları hakkında yapılan bilimsel araştırmaların bütünlüklü halde yayınlanması ihtiyacıyla Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Türk halıcılığı ile ilgili Ekim 2018 tarihinden itibaren konu ile ilgili “Cumhuriyet Dönemi Türk Halıcılığı Kitabı” adı altında ısmarlama yayın süreçlerini başlatmıştır. Editörlüğünü Prof. Aysen SOYSALDI'nın üstlenmiş olduğu eserde editörce özenle belirlenen konu başlıkları ile toplam 64 adet bölüm ve 51 yazar bulunmaktadır. İlk baskısı 2020 tarihinde yapılan üç cilt ve toplamda 1947 sayfalık kitap, kültürümüzde oldukça geniş yer tutan Türk halısının Cumhuriyet dönemi üzerine yazılmıştır. Üç ciltlik eser takdimler, ön söz ve içindekilerden sonra altmış dört bölümden oluşmaktadır.

Üç ciltlik eserin ilk on bölümünde Türk halısı tarihçesi, Türk halı müzeciliği, Türk-İslam hayat tarzında halının yeri ve önemi, halı bibliyografyası, tarihi Anadolu halılarında doğal boya analizleri, doğal boyacılık, doğal boyacılık bibliyografyası gibi genel konularda her biri alanlarında uzman bilim insanlarınca kapsamlı bilgiler verilmektedir. İlk on bölümün ardından toplam 54 bölümde alfabetik olarak şehirlerimiz sıralanmış ve söz konusu şehirlerdeki Cumhuriyet dönemindeki Türk halıcılığı hakkında en güncel bilgilere yer verilmiştir. Editör Prof. SOYSALDI'nın verdiği bilgiye göre zamanla araştırmalar arttıkça kitaba yeni şehirler ve yeni bölümler sonraki baskılarda eklenecektir.

Fotoğraf: Hereke ipek halı, Sultan Ahmet deseni, 14x14/dm², 101x146 cm². (Washington Tekstil Müzesinde Sergilenen (16. yy.) halı kopyası) Özel Koleksiyon, İstanbul, (A. Soysaldı, 2018).

223

Editör kitabın ana konusu Cumhuriyet Dönemi Türk Halıcılığı ile ilgili ön söz kısmında şu bilgileri veriyor:

“Türkiye Cumhuriyeti döneminde de kalkınma faaliyetleri arasında önemli yer tutan halı üretimi ve ihracatı devletçe desteklenmiştir. Bir Kamu İktisadi Teşekkülü olan Sümerbank tarafından 1930’lu yıllardan, 1990’lara kadar yurt çapında yoğun halıcılık faaliyetlerinin yürütüldüğü bilinmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de hem ticari faaliyet, hem de kurulacak yuvanın döşeme ihtiyacı olan çeyiz ve camilere bağış için ölümlük halı dokunmuş, birçok yörede hâlâ dokunmaktadır.”

Kültürel mirasımızın belgelenmesine katkılarından dolayı başta kitabın editörü Prof. Aysen SOYSALDI’ya ve kitaba katkılarını sunan tüm yazarlarımıza teşekkür ediyoruz. Sayın hocalarımızın bu alandaki mesaisinin devamı ve bu türdeki başarılı çalışmaların artması en büyük dileğimizdir.

